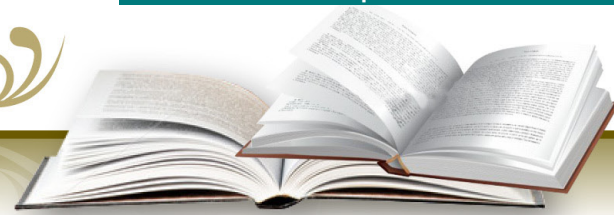

תורה והוראה

קורא יקר,

שנינו במשנה (ב"ב ס, א): "לא יפתח אדם לחצר השותפין פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון". אסור לאדם לפתוח דלת מול דלתו של חברו, וחלון מול חלונו של חברו, כדי לשמור על פרטיות רשות היחיד.

על כך מביאה הגמרא מקור מפרשתנו: "מנהני מילי? א"ר יוחנן, דאמר קרא: וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה? ראה שאין פתחי אהליהם מכוונין זה לזה. אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכניה".

כשאמר בלעם, "מה טובו אהליך יעקב", התכוון לכך שאין פתחי האוהלים מכוונים זה מול זה. על אמרה זו והלכותיה ההלכתיות אנו דנים במאמר השבוע.

ואולם, דרשה נוספת שדרשו חז"ל על אותה ברכה מתייחסת דווקא לבתי כנסת ובתי מדרש (סנהדרין קה, ב): "אמר רבי אבא בר כהנא כולם חזרו לקללה חוץ מבתי כנסיות ומבתי מדרשות". הטובים שבאוהלי ישראל הם בתי הכנסת ובתי המדרש.

יש להבין: מה הקשר בין שתי הדרשות? האם יש שייכות בין מה שאין פתחי האוהלים מכוונים זה לזה, לבין מעלת בתי כנסיות ובתי מדרשות המיוחדים לעבודת ה'?

במאמר השבוע נעסוק בשאלה של תפילה בכל לשון. מתי מותר להתפלל בשפה זרה? האם עדיף להתפלל בלשון הקודש, גם בלי להבין את המלים, או שעדיף להתפלל בשפה שאדם מכיר, גם אם אינה עברית? האם ניתן להתפלל בשפה שרה גם כאשר היא אינה שפה מדוברת? בשאלות אלו, ועוד, נדון במאמר השבוע.

תפילה וקריאת שמע: בכל לשון?

הגמרא (סנהדרין קה, ב) מלמדת שמתוך ברכותיו של בלעם אנו למדים את הקללות שבהן ביש לקלל את ישראל. בין היתר, רצה בלעם שיוחרבו בתי כנסיות ובתי מדרשות של ישראל, אך במקום זאת נמצא מברך: "מה טובו אהליך יעקב משכנותיך ישראל" (במדבר כד, ה). מתאים אפוא שאנו מציינים פסוק זה מידי יום בכניסתנו לבית הכנסת.

בלעם, ככל הנראה, הבין את כוחה של תפילה, ובפרט את כוח התפילה של עם ישראל, וביקש לנטרל כוח זה. אכן, גדול כוחה של תפילה. אך תפילה באיזו לשון? האם כוחה של תפילה שמור דווקא לתפילה בלשון הקודש, לשון התורה, או שמא ניתן להתפלל להקב"ה בכל לשון, ואין הפרש בין הלשונות?

במאמר הנוכחי נדון בשאלה זו. מתי מותר להתפלל בשפה זרה? האם עדיף להתפלל בלשון הקודש, גם בלי להבין את המלים, או שעדיף להתפלל בשפה שאדם מכיר, גם אם אינה עברית? האם ניתן להתפלל בשפה שרה גם כאשר היא אינה שפה מדוברת? בשאלות אלו, ועוד, נדון בהמשך הדברים.

קריאת שמע בשאר לשונות

הגמרא במסכת ברכות (דף יג, א) מצטטת את דברי הברייתא: "תנו רבנן קריאת שמע ככתבה, דברי רבי; וחכמים אומרים בכל לשון".

נחלקו התנאים בנוגע לשפת הקריאה של קריאת שמע: לדעת רבי חייבים לקרוא קריאת שמע בלשון הקודש, ואילו חכמים סוברים שניתן לקרותה בכל לשון. הגמ' מסבירה שנחלקו התנאים בדרשות הפסוקים: רבי דורש את המילה "והיו" - "בהוייתן יהו" - שהקריאה חייבת להיות מותאמת לגמרי למקור שבתורה, ואין לקרוא אלא בלשון התורה. חכמים, לעומת זאת, דורשים את המילה "שמע" - בכל לשון שאתה שומע".

הרמב"ם (הלכות קריאת שמע, פרק ב, הלכה י) פוסק כדעת חכמים, ומוסיף פרט חשוב: "קורא אדם את שמע בכל לשון שיהיה מבינה, והקורא בכל לשון צריך להזהר מדברי שיבוש שבאותו הלשון, ומדקדק באותו הלשון כמו שמדקדק בלשון הקודש". לדעת הרמב"ם, צריך אדם לדקדק בקריאת שמע בלעז, כמו שמדקדק בתיבות של לשון הקודש.

הראב"ד משיג על דבריו אלו: "אין זה מקובל על הדעת, לפי שכל הלשונות פירוש הן, ומי ידקדק אחר פירושו".

פסק המשנה ברורה בעניין זה

המשנה ברורה (סימן סב, ס"ק ג) פוסק שיש להימנע מקריאת שמע בשאר לשונות בזמן הזה, ומעורר שמא אין לקרוא בלעז בזמן הזה מעיקר הדין: "ועיין בספרי האחרונים דבימינו אף מצד הדין יש ליזהר שלא לקרותה בלשון אחר, כי אם בלשון הקודש, כי יש כמה וכמה תיבות שאין אנו יודעים איך להעתיקם היטב, כגון תיבת ושנתם יש בו כמה ביאורים, אחד לשון לימוד ואחד לשון חידוד, כמו שאמרו חז"ל 'שיהו ד'ת מחודדין בפין', שאם ישאלך אדם דבר אל תגמגם ותאמר לו'. וכן כמה וכמה תיבות שבקריאת שמע שאין אנו יודעין היטב ביאורו על לשון אחר, כגון תיבת 'את' ותיבת 'לטוטפות', וכדומה".

הנימוק הראשון שכותב המשנה ברורה הוא שיש תיבות שאין אנו יודעים את פירושו, כגון תיבת 'ושנתם'. נימוק זה עומד הן לדעת הרמב"ם הנ"ל, והן לדעת הראב"ד, שכן אם אין אנו יודעים את פירושו התיבה, לא נוכל לתרגמה ללשון לועזית. יש בטענה זו חידוש רב, שכן גם בדורות קדומים ידעו רבותינו שישנם שני פירושים בתיבת 'ושנתם', ולא העירו ספק שמא אין אדם יוצא ידי חובתו בתרגום התיבה בפשוטה (לשון לימוד) מפני החשש שמא יש להבינה לפי דרשת חז"ל "שיהיו דברי תורה מחודדים בפין".

הנימוק השני שמעורר המשנה ברורה הוא שיש תיבות שבכלל אינן ניתנות לתרגום בלשון אחר, כגון תיבת 'את'.

לשון לעז במקום שאין מדברים בה

בביאור הלכה (סימן סב, סעיף ב) הביא את דברי הריטב"א (על הרי"ף, נדרים א, א), לפיהם אם נדר אדם נדר בלשון האומות, אין הנדר חל אלא במקום שנהגו לדבר באותה שפה. לאור דברי הריטב"א כתב בביאור הלכה שאם קרא אדם קריאת שמע בלשון לעז, אינו יוצא ידי חובתו אלא במקום שמדברים באותה לשון, אבל במקום שאין מדברים בה אינו יוצא ידי חובתו.

בוודאי שהלכה זו נאמרה רק בנוגע לשאר לשונות, ולא בנוגע ללשון הקודש, שיש לה 'תורת לשון' בכל מקום, אפילו במקום שאין מדברים בה. רק בשאר לשונות, דעת הריטב"א שאין אדם יוצא ידי חובתו בשאר לשונות אלא במקום שמדברים בה.

חידוש זה מובן לאור דברי הר"ן בתחילת מסכת נדרים, שביאר שלשונות האומות אינן לשונות מהותיות, אלא הן 'הסכמת האומות'. הסכמת האומות לדבר בלשון מסוימת אינה הופכת את המילים ל'תורת לשון' מהותית, ולכן במקום שאין מדברים באותה לשון, אין הלשון נחשבת ללשון תרגום, ואין אדם יוצא בה ידי חובתו.

ייתכן שחידוש זה נכון דווקא ללשונות חדשות, כפי שמדברים ברוב חלקי העולם, ולא לשבעים לשונות המקוריות שנתפלו מדור הפלגה. בנוגע לאותן שבעים לשונות, הרי שיש לומר שיש להן 'תורת לשון' במהותן, כמו שהביאו התוספות (ברכות יג) שהתורה ניתנה בשבעים לשונות. בנוגע לאנגלית, אין ספק שמדובר בלשון חדשה, שכן האנגלית מבוססת בעיקר על לטינית, וכתב החת"ס (חידושים לגיטין דף פ, א) שהשפה הלטינית הומצאה בשנת שמ"ה לאלף השלישי, ובוודאי שאינה משבעים לשונות המקוריות.

לאור הלכה זו, יהיה אסור להתפלל באנגלית במקומות שאין מדברים בה. אולם, יש להסתפק אם ניתן להתפלל באנגלית במדינות שאין מדברים בהן אנגלית, אבל רבים מאנשי המדינה בקיאים במידה כזו או אחרת בשפת האנגלית. אנגלית היא במידה רבה "שפה בינלאומית", באופן שיצדיק את השימוש בה ברוב חלקי העולם.

לאור דברי המהר"ל (נצח ישראל, פ"ד), נראה שיש בין הדרשות קשר הדוק. מעלת בית המקדש (השני), כפי שביאר שם המהר"ל, היא באחדות העם: ועל כן נחרב הבית בשל שנאת חנם שהייתה ביניהם. המקדש הוא "מקום אחד בין כל המקומות", וישראל הוא "עם אחד בין האומות". כשהעם מאוחד, גם המקדש מאוחד לשם שמים; כשיש פירוד בעם, גם המקדש מאבד את זכות קיומו.

תנאי בסיסי למעלת אחדות העם הוא שלא יהיו פתחי האוהלים מכוונים זה מול זה. הכוונה בכך היא לא רק שלכל אחד יש את הפרטיות שלו, אלא שכל אחד יכול לגדול ולהתפתח בדרך הייחודית שלו. המשמעות של פתחים המכוונים זה מול זה אינה אחדות, אלא אחידות: כל הרשויות מחוברות ביחד, כל אחד "מפקח" על חברו ובודק אחר מעשיו.

כשאין הפתחים מכוונים זה מול זה, משמעות הדבר הוא שיש מקום לשוני בין הפרטים: זה מוצא את ייעודו בכה, וזה בכה, זה בתלמוד וזה באגדה, זה במשפט וזה בצדקה.

כך, כשאין פתחי האוהלים מכוונים זה כנגד זה, כשיש אפשרות של גיוון ושוני בין פרטי העם, ניתן לבנות אחדות אמיתית: למרות שכל אחד הוא יחיד, למרות שכל אחד הולך בדרכו הייחודית שלו, עדיין כולם מאוחדים - כאברים שונים של גוף אחד, הממלאים כל אחד תפקיד שונה.

כיון שזוכים לאחדות, זוכים ל"מקדש מעט" - למעלת בתי כנסיות ובתי מדרשות, מעין מעלת המקדש עצמו. לקראת י"ז בתמוז, נתפלל שנזכה לבניין בית המקדש בקרוב.

"מה טובו אהליך יעקב, משכנותך ישראל".

דוברי עברית

מבין לשון לועזית, אינו יוצא ידי חובתו.

בפרי מגדים כתב להסתפק שמא אף בלשון הקודש אין אדם יוצא ידי חובתו אלא אם מבין את מה שאומר, או שמא בלשון הקודש יוצא ידי חובתו גם אם אינו מבינה. בביאור הלכה (שם) העיר שלבוש (סימן קצג) מבואר בפשיטות כצד השני: אין צורך בהבנת הלשון, למעט פסוק ראשון של קריאת שמע, וברכה ראשונה של תפילת העמידה.

למרות שלדעת הפרי חדש (סוף סימן קא) אין אדם יוצא ידי חובתו ללא הבנה אפילו בלשון הקודש, הכרעת המשנה ברורה ושאר פוסקים היא שבנוגע ללשון הקודש יוצא אדם ידי חובתו גם אם אינו מבין את מה שאומר.

תפילה בכל לשון

המשנה במסכת סוטה (לב, א) מבארת את דינן של מצוות אמירה שונות בנוגע לשאר לשונות. מצות התפילה נמנית אף היא בכלל רשימת המצוות שניתן לקיימן בכל לשון, כגון אמירת פרשת סוטה, וידוי מעשרות, קריאת שמע וברכת המזון.

כפי שמבאר הרמב"ם (תחילת הלכות תפילה), מלכתחילה קוימה מצות תפילה על-ידי תפילת כל אדם במילים שלו, ובלשון שבה הוא מדבר. רק בתקופת עזרא, כשגלו ישראל ונשתבשה לשונם, ושוב לא היו יכולים להביע את עצמם בשפה ברורה ובהירה, תיקנו אנשי כנסת הגדולה נוסח תפילה קבוע. אולם, לפי שיטת חכמים כפי שנפסקה במשנה, אין קפידה על נוסח התפילה בלשון הקודש, אלא יוצא אדם ידי חובתו בכל לשון.

הגמרא (סוטה לג, א) מקשה כיצד ניתן לומר שתפילה נאמרת בכל לשון, שהרי רב יהודה אומר שאין לאדם לשאול צרכיו בלשון ארמית, מפני שמלאכי השרת אינם מכירים לשון זו ולפיכך אינם יכולים להיזקק לתפילתו. הגמרא מתרצת, ביחס לארמית, שיש חילוק בין ציבור לבין יחיד: ציבור יכול להתפלל בלשון שמלאכי השרת אינם מכירים, ואילו יחיד צריך להתפלל בלשון שמלאכי השרת מכירים. הרי"ף (ברכות דף ז, א מדפי הרי"ף) מפרש שהלכה זו אינה מוגבלת ללשון ארמית, וליחיד מותר להתפלל בלשון הקודש בלבד.

[בנוגע לסיבה שאין מלאכי השרת נזקקים ללשון ארמית, ביאר הרב יעקב קמנצקי זצ"ל, כפי שהובא בספר אמת ליעקב (עמ' תעז), שהוא משום שלשון ארמית היא לשון הקודש עם שיבושים, ואין המלאכים מבינים שיבושים.]

מכאן הקשו הראשונים על מנהגן של נשים (בפרט בדורות קדומים) שמתפללות בלעז למרות שהן ביחידות. תלמידי ר' יונה נזקקו לשאלה זו, והביאו בשם רבני צרפת שההגבלה על תפילת יחיד בארמית נאמרה רק בנוסח אישי, אבל מי שמתפלל את תפילת הציבור הקבועה

הלכה נוספת מתייחסת לקריאת שמע בלשון לעז על-ידי מי שיכול לקרותה בלשון הקודש. בשאלה זו הביאו הראשונים (ראה רמב"ן ורשב"א מגילה יז, א, ור"ן שם ד, א מדפי הרי"ף) את דברי הירושלמי (מגילה פ"ב, ה"א) שרק מי שאינו יודע אשורית יכול לצאת ידי חובתו בלעז, אבל מי שידע אשורית אינו יוצא אלא בלשון הקודש.

מנגד, ציינו הראשונים לדעת הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב, ה"ד) שיוצא אדם ידי חובתו בכל לשון, אפילו אם יודע לשון אשורית. שתי הדעות הובאו להלכה בשולחן ערוך (או"ח סימן תרצ, סעיף י, וראה בביאור הגר"א שתלה את השאלה במחלוקת בין התלמודים).

הפוסקים דנו במי שקורא את השמע בלשונות האומות, כשיכול לקרוא בלשון הקודש, ויש לחקור אם יש להעתיק את הנידון גם למי שקורא את פירוש הדברים בלשון הקודש, כגון שבמקום "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" קורא "תאהב את ה', שהוא אלקים שלך, בכל לבך". האם יוצא בכך ידי חובתו (שכן לא יגרע 'תרגום' עברי מתרגום לועזי)?

לדעת הירושלמי נראה שאין עדיפות של פירוש בלשון הקודש על פירוש של לשונות האומות: כמו שמי שידע לשון הקודש אינו יוצא בפירוש לועזי, כך מי שיכול לומר פרשת קריאת שמע כצורתה לא יצא ידי חובתו בפירוש עברי.

אך יש לומר שגם לדעת הרמב"ם לא יצא אדם בקריאה זו, שהרי לפי שיטתו (המובאת לעיל) אין אדם יוצא ידי חובתו בשאר לשונות אלא באופן שידקדק בלשונם, ובלשון הקודש דקדוק הלשון מחייב לומר את תיבות פרשת שמע כצורתה, ולא יצא אפוא בפירוש עברי שאינו כתיקון לשון התורה. מנגד, יש לדחות ולומר שמי שאומר פירוש בלשון הקודש (בעברית) יכול לדקדק היטב בדקדוקי הלשון, גם אם אינו אומר את לשון התורה עצמה.

קריאה ללא הבנה

התוספות (סוטה לב, א) הקשו מדוע לא נמנו קריאת הלל, קידוש של שבת, ברכת הפירות וברכת המצוות בכלל רשימת הדברים שנאמרים (במשנה, שם) בכל לשון. התוספות תרצו שלא נמנו אלא אותם הדברים הנאמרים בלשון המובנת לקורא, ואילו הלל, קידוש, וברכות נאמרים גם בלשון שאינה מובנת לאומרים. מבואר אפוא בדעת התוספות שמי שקורא קריאת שמע בשאר לשונות אינו יוצא ידי חובתו אלא אם מבינה.

הלכה זו הובאה במגן אברהם (סימן סב, ס"ק ג) ובפרי מגדים (אשל אברהם שם, ס"ק א). בנוגע להלל וקידוש וברכות, הביא הביאור הלכה שחלקו הפוסקים על דעת התוספות בכך, ופסקו שגם באלו, אם אינו

ביחידות, יכול להתפלל גם בארמית.

הרא"ש (ברכות פרק ב, סימן ב) תירץ בדרך אחרת, וביאר שדווקא לשון ארמית מגונה היא בעיני המלאכים, ולכן אינם נזקקים לה, ואילו בשאר לשונות ניתן להתפלל בין ביחידות ובין בציבור.

פסקי הלכה

להלכה, נפסק בשולחן ערוך (סי' קא סעיף ד) שמוותר להתפלל בכל לשון שרוצה, ומוסיף שם את דעת הרי"ף הנ"ל שיחיד יתפלל דווקא בלשון הקודש, אך כותב את דעות תלמידי ר' יונה והרא"ש בתור 'יש אומרים'. במגן אברהם (סק"ה) פוסק שמוטב להתפלל בלשון שמבין מלהתפלל בלשון הקודש, וכך הביא בשם ספר חסידים (וכן כתב בחיי אדם, כלל כב, סי"ב).

אך המשנה ברורה (סקי"ג, וביאור הלכה ד"ה יכול) כתב שמצוה מן המובחר להתפלל בלשון הקודש, גם אם אינו מבינה. בביאור הלכה ביאר שאמנם ירא שמים יכול לנהוג כשיטת המגן אברהם, אבל באופן כללי עדיף להתפלל בלשון הקודש, כיון שיש הרבה סודות שטמנו חכמים בתיבות התפילה.

סיכום: קריאת שמע ותפילה בלשון לועזית

הזכרנו כמה נקודות שיש לקחת בחשבון בקריאת שמע ובתפילה בלשון לועזית:

- לפי הכרעת הפוסקים, אדם יוצא ידי חובתו בלשון לועזית רק אם מבינה.
- אין להתפלל בלועזית אלא במקום שמדברים באותה שפה.
- לדעת המשנה ברורה מצוה מן המובחר להתפלל בלשון הקודש, גם אם אינו מבינה, אם כי ירא שמים שנפשו חפצה להבין את תפילתו יכול (ואף עדיף) שיתפלל בלעז. בימינו (בנוגע לקריאת

שמע) ייתכן שמעיקר הדין אין אדם רשאי לקרוא בלועזית.

• בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"ד, סימן ע, ס"ק ד) פסק (למי שאינו בקי בלשון הקודש) שניתן להתפלל את עיקר התפילה באנגלית (עד שילמד לשון הקודש), בתנאי שהתרגום נעשה על-ידי בני תורה בקיאים. יש לשים לב שעיקר כוונתו שם ההתנגד להוראת רב אחד שפסק שיתפלל מי שאינו בקי בלשון עצמאית. לכך התנגד הרב פיינשטיין, ופסק שיתפלל את נוסח התפילה הקבועה בלשון לועזית. עם זאת, המנהג הוא שמי שיכול לעשות כן מתפלל דווקא בלשון הקודש.

יש לציין שבדורות קודמים, ובפרט מול תנועת ההשכלה והרפורמה שביקשו לשנות את סדרי התפילה, גדולי הפוסקים הביעו התנגדות חריפה לתפילה בלעז.

בשו"ת חתם סופר (ח"ו, סימן פד) כתב שאין להתפלל בלשון זרה אלא בדרך ארעית, ולא בקבע, ומחה בחריפות נגד אלו שאינם מלמדים את בניהם את נוסח התפילה בלשון הקודש. בספר 'אלה דברי הברית' הביא מדברי החת"ס, רבי עקיבא איגר, רבי מרדכי באנט, ועוד מגדולי ישראל שהביעו מחאה חריפה נגד אלו המתפללים בלעז, ומשנים את סדר התפילה מהמסורת.

גם בערוך השולחן (סימן סב, סעיף ד; וכן בסימן קא וסימן קפה) קבע באופן חד-משמעי שאין להתפלל או לקרוא קריאת שמע אלא בלשון הקודש, ובפרט החמיר בנוגע למי שיודע לשון הקודש. במשנה ברורה (סימן קא, ס"ק יג) הביא את דברי החת"ס הנ"ל להלכה.

אולם, בניגוד למגמת השינוי והכרסום במסורת של אנשי ההשכלה, כיום יש ב"ה בעלי תשובה רבים שאינם בקיאים בלשון הקודש, וחלקם אינם יודעים כלל איך לומר את מילות התפילה. חשוב, אפוא, לדעת את הכללים בנוגע לתפילה בלשון לועזית, שכן מי שאינו מסוגל להתפלל בלשון הקודש רשאי וחייב להתפלל בלשון הידועה לו.

שו"ת הלכתי

מתוך השאלות שנשאלו באתר האינטרנט din.org.il בשבוע האחרון

כתיבת סת"ם בבית הכנסת / קדושת בית הכנסת

שאלה:

שלום כבוד הרב..

אני סופר סתם במקצועי אני מחפש מקום שקט לכתוב בו,

ורציתי לשאול: האם יש בעיה לכתוב לפרנסתי ספר תורה מזוזות ותפילין בבית כנסת אחרי שכל המתפללים הולכים אחרי התפילה בבוקר האם יש בעיה לעבוד בבית כנסת או שבגלל שזה מקצוע קודש אז מותר?

תודה רבה

תשובה:

שלום וברכה

לכאורה נראה שמותר, ולא גרע ענין זה מחשבונות של מצוה שמותר לעשות בבית הכנסת כמבואר בשו"ע בתחילת סי' קנא, וראה שו"ת רב פעלים או"ח סי' כד שהתיר למכור ספרי קודש בבית הכנסת, כיון שזו ההזדמנות הנוחה ויש בזה זיכוי הרבים, וע"ע קיצור שו"ע סי' ס"ק ב, וכ"כ שם ס"ק ח לענין מכירת חמץ בבית הכנסת. רק כמובן יש לעשות זאת בדרך כבוד, שלא יהיה ליכלוך חלילה ובלגן מהקלף והדיו וכו', רק הכל בדרך כבוד. אם יש אפשרות לעשות זאת בעזרת נשים אולי זה עדיף, לפי שקדושתה פחותה.

[בפמ"ג א"א סק"א אסר לשחוט בעזרת נשים כמו בבית הכנסת, ומפורש בספרו ראש יוסף מגילה כ"ח שעזרת נשים יש להחמיר בה כמו ביהכ"נ עצמו, באשל אברהם בוטשאטש מסתפק בענין זה, בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק ח"ב סי' כ"ב שו"ת בית יצחק ושו"ת בית שלמה ח"א סי' כ"ח, שו"ת אבני נזר סי' ל"ג הורו כולם שעזרת נשים יש בה קדושה אך לא ממש כקדושת ביהכ"נ, וכ"כ בערוה"ש סי' קנ"ד סעי' ז' שביהכ"נ של נשים יש עליה קדושת ביהכ"נ כיון שנשים מתפללות שם, כמו כן כתבו בשו"ת מהר"ש ענגיל ח"ג סי' פ"ח שו"ת מהרש"ם ח"א סי' י' שו"ת תשורת ש"י, שמכך שאסר הרמ"א בסי' פ"ח לנדה ליכנס שם מוכח שיש שם קדושה, בשו"ת ערוגת הבושם סי' כ"ז שו"ת אמרי יושר ח"ב סי' י"ב שו"ת בית ישראל סי' כ"ד כתבו שאסור לדור בעזרת נשים איש ואשתו מחמת קדושת המקום, ובשו"ת צור יעקב סי' קנ"ב אסר לעשות בעזרת נשים כל עניני שחוק וקלות ראש וכו' כמו בביהכ"נ, וע"ע שו"ת מנח"י ח"ז סי' ח' שו"ת שבה"ל ח"ה סי' כ"א. אמנם, בחכמת אדם כלל פ"ו סעי' ט"ו כותב בפשיטות שאין לעזרת נשים קדושה כלל, ועיין משנת יוסף סי' י"ט שאין כוונתו שאין בו קדושה כלל אלא שזוהי קדושה פחותה מביהכ"נ].

כמובן בכל זה צריך את רשות גבאי בית הכנסת.

בהצלחה רבה

מותר לזרוק את תיק הניילון של התפילין

שאלה:

שלום כבוד הרב יש לי שאלה

אם יש שקית כזאתי מניילון קשיח ששמים בה את התפילין והטלית וקנינו חדשה האם יש לנהוג בישנה בצורה מיוחדת או שאפשר לזרוק אותה

תשובה:

שלום רב.

את השקית מבד או מקטיפה העשויה לכבוד הטלית ותפילין, אסור להשליך לאשפה אלא לגונזה בגניזה, כיון שהיא נחשבת תשמיש קדושה. אבל שקית הניילון המגינה על שקית הבד אינה טעונה גניזה, ואם לא ניכר עליה שהיתה תשמיש של התפילין יכול לזרוקה באשפה. אך אם ניכר עליה שהיתה תשמיש לקדושה יש אומרים שיכול לזרוקה ויש אומרים שישרפנה או יגנזנה ולא יזרקנה אפילו כשהיא עטופה. ובשעת הדחק יש מקום להקל לעוטפה ולהניחה באשפה.

מקורות:

במשנה ברורה סי' קנ"ד סק"ו וט' מבואר שתשמיש קדושה חייב גניזה, וגם דבר שנעשה לכבוד הקדושה נחשב תשמיש קדושה, אך דבר

שמשמש את תשמיש הקדושה אינו חייב גניזה [תשמיש דתשמיש]. ובשעה צ"ש שם ס"ק כ"ד כתב שעדיף לגנוז תשמיש קדושה ולא להורידו לקדושה קלה יותר. ובספר גנזי הקודש פרק א' סעיף כ"א הביא את דעות הפוסקים לענין זריקת תשמיש דתשמיש לאשפה, ר' שם בשם הגרי"ש אלישיב והגר"ש וואזנר זצ"ל ויבלד"א הגר"נ קרליץ שליט"א.

פאה משומשת שניזוקה איך לשום ערכה

שאלה:

שלום וברכה,

חברה של אשתי שאלה ממנה פאה נוכרית כדי שהיא תלבש אותה בחתונת בתה. למחרת החתונה הכניסה האשה את בגדיה וגם בטעות את הפאה של אשתי למכונת כביסה. הפאה נהרסה כליל.

האם החברה חייבת לשלם לנו את שווי הפאה?

אם כן, איך בודקין את השווי של פאה בת 20 שנה שאשתי לא לבשה יותר משישים פעם כי היא פאה יוקרתית שמיועדת רק לשמחות חשובות?

האם אפשר להגדיר "פאה" ל- חפץ שאינו שווה אלא לבעלים ולפי הנתיבות יהיו פטורים מלשלם לנו פיצוי?

תשובה:

שלום וברכה,

החברה שהכניסה את הפאה למכונת הכביסה דינה כאדם המזיק בידיים וחייבת לשלם. לדעת הנתיבות שמים את ערך הפאה לפי מחירה בשוק, ולדבריו המחיר יהיה נמוך מאוד. אמנם רבו הפוסקים לחלוק על דבריו, או שכתבו שהנתיבות לא התכוון לכך. ולכן חובת המזיק לשלם גם על נזקים של בגדים משומשים. אמנם אין המזיק צריך לשלם תשלום של בגד חדש אלא של בגד משומש.

פוסקי זמנינו הביאו כמה דרכים איך לשום את הנזק, יש שכתבו כמה מוכן להוסיף מכיסו כדי לקבל אותו מוצר חדש. במקרה שלכם כמה אשתך תהיה מוכנה להוסיף על הפאה הקיימת כדי שיהיה לה פאה חדשה, אם מוכנה להוסיף אלפיים ש"ח הרי שיש להפחית מערך של פאה חדשה אלפיים ש"ח, והשאר ישלם המזיק.

יש שכתבו שרואים כמה זמן אמור לשמש החפץ, אם משתמשים חמש שנים בבגד, הרי כל שנה יורד ערך של חמישית מהבגד. אמנם שומא זו קשה לדעת כיון שכל בגד וכל פאה יש לו תוחלת חיים שונה. ולכן יש לנקוט כצד א. או להתפשר בין הצדדים שישלם סכום מתקבל על הדעת - מחיר של פאה יוקרתית בת עשרים שנה.

בהצלחה.

מקורות:

(כתובות קט ע"ב) מתני': מי שהלך למדינת הים ואבדה דרך שדהו, אדמון אומר ילך לו בקצרה. וחכמים אומרים יקנה לו דרך במאה מנה או יפרח באויר. גמ': מ"ט דרבנן שפיר קאמר אדמון, אמר רב יהודה אמר רב כגון שהקיפוא ארבעה בני אדם מארבע רוחותיה. אי הכי מאי טעמא דאדמון, אמר רבא בארבעה דאתו מכח ארבעה וארבעה דאתו מכח חד כולי עלמא לא פליגי דמצי מדחי ליה, כי פליגי בחד דאתי מכח ארבעה, אדמון סבר מכל מקום דרכא אית לי גבך ורבנן סברי אי שתקת שתקת ואי לא מהדרנא שטרא למרייהו ולא מצית לאשתעווי דינא בהדייהו. וכדברי חכמים נפסק להלכה בסימן קמח שאחד שקנה ארבע שדות מארבעה אנשים ואבד לפנימי דרך באחד מהשדות יכול האחד לדחותו ולומר לו אי שתקת ואי לאו אהדרנא שטרא ולא מצית לאשתעווי דינא בהדייהו, ולכן או יקנה ממנו הדרך או יפרח באויר.

הנתיבות הרבה להקשות על דין זה, מה הסברא שיכול האחד לדחותו ולומר אי שתקת הרי יתבע ממנו דמי הדרך שהרי קרקע של הדרך אצלו וחייב לשלם לו על כך. עוד הקשה הרי קרקע אינה נגזלת ובין שדותיו יש לו קרקע שאינה שלו ומדוע לא יצטרך להחזיר לו הקרקע, אדרבה אם יודע שיש כאן קרקע גזולה אסור לו לקנות הקרקעות כיון שהאיסור קבוע ואינו בטל, וכי בגלל שאין הנגזל יודע היכן שדהו יאכל הלה את שדהו וחדו, והא אין אדם מוכר קרקע שאינה שלו ובחזקת מר"ק עומד, ומה שלא יכול להוציא מארבעה הראשונים לא אומרים קם דינא, שקם דינא אומרים רק בא לידו בהיתר אבל כאן שבאיסורא אתי לידיה לא אומרים קם דינא. מכוח קושיות אלו ביאר הנתיבות את הסוגיא שלא היתה הדרך של החצר הפנימית אלא היה לו שעבוד לעבור בשדה אחת, שאחד מהארבעה שעבד לו דרך בשדהו שיוכל לעבור בה לתוך שדה שלו, ועתה שמכרו ארבעה בעלי השדות את שדותיהם לאחד ואין יודע ממי מהמוכרים השתעבד לו שעבוד הדרך אין יכול לבוא על האחד ולומר לו ממ"נ יש לי שעבוד דרך אצלך ותן לי שעבודי, שהרי יש כלל שכשאיין יכול לתבוע את הלווה אין יכול לתבוע מלוקח שלו. ולכן גם באחד שמכר לארבעה שלכו"ע הפסיד בעל הדרך, פטור המוכר שמכר לארבעה לשלם לו את הדרך אף שהפסיד לו דרך, שדבר שאינו שווה בעצמו למוכרו וליקח דמים בעדו רק ששווה לאיש ההוא אין המזיק חייב לשלם. ומדובר באופן שאין יכול למכור שעבוד הדרך שיש לו לאחר, שיאמר בעל השדה לך הנחתי לעבור בשדי ולא לאחר. ועיין שם עוד שהביא שתי ראיות לדבריו, א' מעדים זוממים של כתובה. ב' מתחב לו חברו לתוך גרונו של חברו. ועיין באחרונים שהרבו להקשות על ראיותיו.

מדברי הנתיבות למדים שהמזיק ממון שאינו שווה אלא לבעליו, כמו דרך שיש לו שעבוד לעבור בשדה חברו לתוך שדהו שלכל אדם אין שווה הזכות הזו אלא לבעליו, וכן אין יכול למכור לאחר ולהרויח דמים מזכות זו פטור המזיק מלשלם. ודייקו האחרונים מדבריו שגם אם מזיק דבר שגופו ממון אם אינו נמכר בשוק פטור המזיק מלשלם. לפ"ז המזיק בגדים משומשים או כל כלי משומש שאין לו שוק ואינו שווה אלא לבעליו פטור המזיק לשלם. והקשו האחרונים (חזו"א ב"ק סימן ו' ס"ק ג קה"י ב"ק סימן לט. אול"צ ח"א חו"מ סי' ד) מרש"י גיטין נג ע"א שביאר הדין שכהנים שפיגלו במקדש מזידין חייבים שמדובר גם בקורבנות נדבה שאינו מחויב להביא אחר תחתיו אפ"ה חייב לשלם לו משום 'שקשה בעיניו שלא הקריב קורבנו שהרי להביא דורון היה מבקש' ולדברי הנתיבות קשה הרי הנאה זו של הבאת דורון אינה ראויה למכירה כלל. עוד קשה שהחובל בעבד עברי חייב לשלם הרי עבד עברי אינו במכירה. עוד קשה מגונב שור הנסקל לר"ש שדבר הגורם לממון כממון חייב הגנב ד' וה' וקורבן שבועה למרות שאותו זכות שיש לשומר בבהמה אינה במכירה כלל. ורבנן אינם חולקים אלא משום שגורם לממון אינו כממון. עוד קשה מחובל בחברו שמשלם לו נזק וכן במזיק ולדות שמשלם דמי ולדות הרי גוף האדם והולדות אינם במכירה. ובנוסף על כל הקושיות יש להקשות מסברא כיצד יתכן לומר שרק ממון שיכול להימכר נקרא ממון, וממון שאינו במכירה אין המזיק חייב לשלם, הרי רוב הממון שיש לאדם אינו במכירה כמו בגדים שלבש וכן ארונות מטבח שחתכו לפי מדות ביתו, קירות ביתו אינו יכול למכור רצפות, חלונות, כל דבר בפני עצמו אינו במכירה וכי נאמר שהמזיק כל אלו פטור. ובאחרונים חלקו על הנתיבות וכתבו שהמזיק ממון חברו ואינו נמכר בשוק כיון שגופו ממון הוא חייב לשלם.

במנחת שלמה ח"ב סימן קלה שדברי הנתיבות אינם אלא באופן שדיבר הוא שם שביאר שיש לפנימי שעבוד לעבור בדרך של חברו, ושעבוד זה אינו ממון שאין הדרך שלו אלא 'זכות' לעבור בשדה חברו, אך גם המזיק זכות יכול להיות ממון על ידי שימכור זכות זו לאחר, ע"ז כתב הנתיבות שמדובר באופן שגם לא יוכל למכור זכות זו לאחר שיאמר לו בעל השדה לך נתתי רשות לעבור ולא לאחר. ובזה דיבר הנתיבות שדבר שאין לו בו קניין ממוני אלא זכות גרידא וגם לא יכול להרויח עימו כסף שלא יכול למכורו לאחר, אם הזיק זכות זו לחברו פטור לשלם לו אף ששווה לו ממון והוא מוכן לשלם על זכות זו אך כיון שלעולם אין שווה זכות זו ואין יכול למכור להם וגם אצלו אינו גוף ממון פטור המזיק. א"כ המזיק ממון ששווה רק לבעליו כמו בגדים משומשים ודאי חייב לשלם כיון שהם ממון ולא זכות גרידא ועל ממון של אדם לא דיבר הנתיבות. ומעתה יתיישבו הקושיות הנ"ל שהחובל בחברו או בוולדות או בעבד עברי ודאי חייב לשלם כיון שהגוף או העבד הם ממון שלו וודאי חייב לשלם לו מה שהחסיר לו למרות שאין נמכר בשוק. וכן לר"ש הסובר שדבר הגורם לממון כממון הוא וכיון שממון הוא חייב המזיק לשלם לו, ולא פטר הנתיבות אלא במזיק זכות שיש לחברו.

אמנם בנתיבות סימן קעו ס"ק כד חזר הנתיבות על משנתו וכתב שכל מזיק חייב לשלם לפי ערך הנמכר בשוק. ודלא כביאורו של המנחת שלמה.

נמצא שדעת הנתיבות שכל מזיק משלם לפי ערך הנמכר בשוק, ורבו החולקים עליו, ולכן חייב המזיק לשלם, גם בדברים שאין להם ערך בשוק ולבעליהם יש ערך.